

STILUL DE VIAȚĂ STUDENȚESC

ELENA ZAMFIR, CĂTALIN ZAMFIR,
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

Studentia reprezintă un stil de viață distinct. Pentru a-l înțelege este nevoie să răspundem la câteva întrebări fundamentale: prin ce se caracterizează activitatea profesională a studentului nostru în momentul actual? cum se raportează el la munca sa și la perspectivele profesionale care i se deschid? care sînt preocupările sale în afara muncii? ce face în timpul liber? de ce resurse economice dispune? la ce fel de bunuri aspiră și la care are acces? care este atitudinea sa față de relațiile dintre sexe? cum se raportează la societatea în care trăiește? ce așteaptă de la viitor? cît de satisfăcut este de tipul de viață pe care o duce?

Pentru a răspunde la toate aceste întrebări am suplimentat analiza teoretică și observațiile cotidiene de care noi, autorii, dispunem în calitate de foști studenți și actuale cadre didactice, cu datele sistematice oferite de o largă cercetare întreprinsă în primăvara anului 1980, pe un eșantion de 1 000 de studenți din centrul universitar București*.

* Cercetări asupra studenților s-au mai făcut în țara noastră. În mod special Centrul de cercetări pentru problemele tineretului s-a preocupat de acest subiect. Rezultatele investigațiilor realizate între 1969 și 1972 au fost expuse în lucrarea *Studentul și societatea*, Editura Dacia, Cluj, 1973, autori: E. Cincă, Gh. Crăciun, R. Cresin, F. Mahler (coordonator), V. Miftode, A. Mișu (coordonator), C. Schifirneț (coordonator). Aceste cercetări s-au concentrat asupra profilului social-politic al studentului.

Instrumentul principal al cercetării a fost un amplu chestionar cuprinzând 206 întrebări, referitoare la principalele aspecte ale vieții studențești: viața profesională, participarea la cultură și petrecerea timpului liber, relațiile dintre sexe, baza economică a vieții studențești, orientarea sa în viață, sistemul de valori și gradul de satisfacție în viață.

Eșantionul a fost extras din mai multe institute de învățământ superior bucureștene: Academia de studii economice, Universitate, Institutul politehnic, Institutul de arhitectură, Institutul de medicină și farmacie, Institutul de teatru și arte plastice, Institutul de construcții, Institutul de educație fizică și sport. Din aceste institute au fost selectate grupe din toți anii de studiu (mai puțin anul V) de la 20 de facultăți, variate ca profil. Prin modul în care a fost alcătuit și prin mărimea sa, eșantionul nostru, chiar dacă nu este riguros reprezentativ, considerăm că oferă o imagine ce aproximează cu suficientă exactitate starea generală a studențimii bucureștene și, probabil, este puternic indicativ pentru studențimea română, în momentul actual. Ne-am oprit doar asupra studentului de la cursurile de zi și din facultățile obișnuite, fără a include cursurile de subingineri.

Cadrul general al vieții studențești. Studentul este, de regulă, un tânăr de-abia ieșit din adolescență și neintrat complet în viața matură, cu activitățile și responsabilitățile specifice acesteia. 91% dintre studenții eșantionului nostru sînt între 20 și 25 de ani. Doar 5% sînt peste 25 de ani, restul de 4% avînd sub 20. Din punct de vedere social, maturitatea este asociată, în primul rînd, cu integrarea în muncă, obținerea prin propria activitate a resurselor economice necesare vieții, întemeierea unei familii și a unei gospodării proprii. Studentul se află într-o fază de trecere, de pregătire pentru integrarea în muncă. El nu dispune de venituri proprii care să-i asigure existența. Condițiile sale de viață sînt asigurate de familie și colectivitate. El este degrevat de multe din sarcinile pe care un matur le are de îndeplinit în mod curent, avînd posibilitatea să se concentreze asupra însușirii profesiei pentru care se pregătește, a formării sale sociale și culturale. Deși încă de acum începe să-și caute partenerul de viață, studentul nu este, de regulă, căsătorit și aproape în totalitatea cazurilor nu are o gospodă-

rie proprie — casă și tot ceea ce trebuie menajului —, amânând întemeierea acesteia după terminarea facultății. Maturitatea socială a studentului este sensibil întârziată în raport cu vârsta sa. Ceilalți tineri, la aceeași vârstă, sînt deja încadrați în muncă și au început, cei mai mulți dintre ei, să-și constituie propria lor familie și gospodărie. În cercetarea întreprinsă de Centrul de cercetare a problemelor tineretului, citată mai sus, autorii găseau în 1969 doar 10% dintre studenții eșantionului lor căsătoriți, în comparație cu proporția de căsătoriți pe ansamblul tineretului urban la vîrsta de 20—25 de ani care era în acel an de 29,6% la bărbați și 69,4% la femei. În eșantionul nostru 14% dintre studenți sînt căsătoriți.

Activitatea specifică studentului este *pregătirea profesională*, învățarea, cu toate particularitățile sale. Participarea la cursuri și seminarii, laboratoare și diferite forme de lucrări practice, studiul în bibliotecă, pregătirea pentru examene sînt componente specifice ale vieții studentești.

Ca perioadă de trecere, studenția este determinată, în orientările sale fundamentale, de statutul social și profesional al viitorului absolvent. Studentul se pregătește nu numai pentru o profesie, ci și pentru o anumită poziție socială asociată profesiilor intelectuale. Prestigiul social al acestor profesii se răsfrînge și asupra studenților. În plus, profesia de intelectual este asociată și cu un stil de viață specific. Studentul se pregătește deci, totodată, și pentru un stil de viață care este caracteristic grupului socio-profesional intelectual din care va face parte.

Din acest punct de vedere, studenția reprezintă un proces de formare a unui stil de viață — cel caracteristic grupului socio-profesional de intelectuali. Ea omogenizează rapid și puternic tinerii veniți din variate medii socio-profesionale, pregătindu-i pentru un mod de viață care, pentru mulți dintre ei, este diferit de cel al familiei din care vin. Acești doi factori — condițiile actuale ale vieții de student și statutul socio-profesional viitor — acționează în sensul ridicării gradului de omogenitate a modului de viață studentesc. Studenții fac aproximativ aceleași lucruri, își însușesc un sistem relativ omogen de valori, se pregătesc pentru același stil de viață. Această afirmație este susținută de datele cercetării noastre: există o mare omogenitate în ceea ce privește orientări-

le generale, caracteristice modului de viață studentesc. Există însă și variații, adesea substanțiale, în comportamentul și aspirațiile studenților. Aceste variații au mai multe surse. În primul rând, sînt o serie de factori obiectivi diferențiatori: sexul, vîrsta, anul de studiu, categoria socio-profesională din care studentul provine, tipul de profesiune intelectuală pentru care se pregătește (facultatea). În al doilea rînd, sînt diferențe determinate de tipul de personalitate, de experiența de viață a fiecăruia, de evoluția intelectuală și socială individuală, de opțiunile sale valorice fundamentale, de mediul social-uman concret în care fiecare s-a format. Diferențele nu par a lua valori foarte ridicate. În mod special ne vom opri la cîțiva factori mai importanți care, tradițional, sînt puternic diferențiatori: sexul, categoria socio-profesională a părinților, tipul de profesie ales.

Sexul. Tradițional, modurile de viață se diferențiau într-un grad foarte ridicat în funcție de sex. Societatea modernă a redus semnificativ aceste diferențe. În mod special, aceste diferențe sînt mai reduse în cazul studenților și al profesiilor de tip intelectual, decît în cel al celorlalte categorii socio-profesionale. Amplitudinea redusă a diferențelor dintre modul de viață al băieților în raport cu cel al fetelor în perioada studenției provine, în cazul țării noastre, și din participarea mult mai intensă la viața profesională a femeii. Mai ales în mediile socio-profesionale intelectuale, femeia are un rol profesional activ. Astfel, în rîndul femeilor cu studii superioare, în țara noastră, procentul „casnicelor“ este mult mai redus decît în categoriile de femei cu pregătire școlară mai scăzută. În multe dintre țările capitaliste (de exemplu, S.U.A.), un procent destul de ridicat dintre absolventele institutelor de învățămînt superior nu vor profesa după absolvire. Și, de asemenea, un procent mai mare de studențe decît de studenți nu termină studiile. Multe dintre fete, așa cum arată studiile întreprinse, vin la colegii și universități nu pentru a dobîndi o profesie, ci mai mult pentru a realiza o cultură generală, a asimila un stil de viață și, adesea, chiar pentru a găsi un partener de viață.

La fel ca și băieții, fetele vin la facultate, în țara noastră, în vederea însușirii unei profesii, pe care se așteaptă să o practice. Acest fapt este de natură a apropia foarte mult atitudinile față de învățatură, față de profesie. Trebuie să ne așteptăm însă și la o serie de diferențe. Fe-

meia are în societatea actuală un rol distinct: ea este solicitată într-o mai mare măsură în gospodărie, în creșterea copiilor, în familie în general decât bărbatul. Acest lucru face ca, în mod inevitabil, să existe disponibilități ceva mai reduse pentru femei decât pentru bărbați în ceea ce privește participarea la activitățile sociale exterioare familiei și chiar la viața profesională. Ne așteptăm, de aceea, ca orientarea profesională a studenților și studentelor, deși apropiată, să prezinte unele diferențe de intensitate, pornind de la performanțele profesionale și sfârșind cu vocația profesională și locul atribuit profesiei în propria viață. Ne așteptăm să apară, de asemenea, diferențe în tipurile de activități de timp liber, în atitudinea față de sine, față de îmbrăcăminte etc.

Categoria socio-profesională de proveniență a studenților reprezintă o altă sursă de diferențiere. Tinărul este influențat de modul de viață și de sistemul de valori al mediului social din care vine. Ne putem aștepta însă ca aceste diferențe să fie mai reduse decât diferențele efective dintre diversele categorii socio-profesionale. Sunt două argumente în sprijinul acestei ipoteze. În primul rând, decizia de a veni la facultate echivalează cu opțiunea pentru o anumită poziție socio-profesională, ducând la identificarea cu valorile acesteia, la asimilarea modului de viață specific acesteia. În al doilea rând, însăși viața de student exercită o puternică influență omogenizatoare, accelerând integrarea în noua poziție socială. Diferențele datorate mediului socio-profesional de proveniență vor tinde deci să se micșoreze pe măsură ce tinărul evoluează ca student și, apoi, ca profesionist. Ne putem totuși aștepta ca sistemul de valori și o serie de caracteristici ale modului de viață al intelectualității să fie mai puternic asimilate de către tinerii veniți din mediile intelectuale, decât ceilalți tineri.

Tipul de profesie pentru care studentul se pregătește este și el asociat cu diferențe în orientări și mod de viață. Profesii ca medic, inginer, profesor, economist, cercetător științific, arhitect, constructor, artist sunt diferite din multe puncte de vedere: tipul de muncă, condițiile de muncă, prestigiul social, stilul de viață asociat. Una dintre dimensiunile care creează diferențierile cele mai semnificative între profesii este gradul de complexitate al profesiei și ponderea elementului de creativitate/rutină.

Dacă analizăm profesiile atât de diferite ca cea de electro-nist, medic, artist, automatist, arhitect, matematician, observăm că ele au ceva în comun: gradul lor de complexitate este sensibil mai ridicat decât în alte profesii, ponderea creativității este mai mare în raport cu rutina, standardizarea. Performanța în aceste profesii este în funcție de interesul investit în dezvoltarea profesională, de acumularea de noi cunoștințe (ritmul de schimbare în cazul acestor profesii este foarte ridicat), de talentul personal, de pasiunea cu care sînt realizate. Datorită marii complexități a acestor activități profesionale, sînt posibile performanțe foarte diferențiate. O profesie mai standardizată, aflată într-un ritm lent de schimbare, antrenează capacitatea de creație, talentul și vocația într-o măsură mai mică. Pasiunea, vocația reprezintă un tip de motivație eficace pentru performanțele dificile. Desigur, orice profesie poate fi făcută cu talent, dăruire, cu pasiune. O asemenea orientare subiectivă față de profesie reprezintă însă motivația obligatorie a performanței în profesiile cu un grad ridicat de complexitate. Aceasta este și explicația pentru care aceste profesii, asociate cu un înalt prestigiu social, sînt pentru tineri înalt dezirabile.

Viața profesională. Profesiile de tip intelectual prezintă în societatea modernă o ridicată dezirabilitate socială. Lucrul este valabil și pentru societatea noastră, adăugîndu-se și prestigiul de care intelectualitatea s-a bucurat în societatea românească tradițională. Această situație va fi caracteristică, poate în forme sensibil mai diminuate, pînă cînd se vor lichida deosebiri esențiale dintre munca fizică și munca intelectuală, munca de execuție și munca de conducere. După părerea noastră, există mai multe rațiuni pentru care profesiile intelectuale reprezintă poziții sociale spre care mulți tineri (și părinți, în ceea ce privește copiii lor) aspiră.

• *Produsele* activităților intelectuale sînt estimate de către colectivitate a avea o mare valoare, conferind prin aceasta prestigiu social și satisfacție autorilor lor. Un profesor „produce” oameni educați, formați pentru viață și muncă, un doctor „produce” sănătate, un inginer, noi tehnologii de producție, un om de știință, noi adevăruri, un artist, opere de artă.

- Profesiile de tip intelectual prilejuiesc *activități* cu un nivel ridicat de complexitate și creativitate, în sine interesante. Ele pot genera pasiuni, vocații. În plus condițiile lor de desfășurare — fizice, tehnice, culturale, social-umane — constituie o puternică sursă de atracție.

- Pregătirea școlară superioară oferă posibilități de acces în sistemul de conducere a societății.

- Profesiile intelectuale sînt relativ *mai bine remunerate*. Acest aspect nu pare să aibă o pondere însemnată în prestigiul de care se bucură aceste profesii, întrucît, în condițiile țării noastre, diferențele de remunerație sînt relativ limitate. Unele profesii intelectuale sînt relativ mai slab remunerate decît unele profesii care nu presupun pregătire superioară.

- În fine, trebuie să ținem seama de faptul că profesiile intelectuale sînt asociate cu un *stil de viață* care, la rîndul său, este înalt dezirabil. În plus, viața de student este ea însăși, pentru tineri, deosebit de atractivă.

Toate aceste rațiuni explică de ce în rîndurile tinerețului nostru există foarte larg răspîndită aspirația de a urma o facultate. La acești factori trebuie adăugat încă un aspect foarte important referitor la *condiții*. În țara noastră există multe facilități, începînd cu bursele acordate de colectivitate și sfîrșind cu gratuitatea învățămîntului, de natură a permite oricărui tînăr, independent de situația economică a familiei sale, să realizeze o pregătire superioară. Părinții sînt, de asemenea, puternic motivați să-și orienteze copiii spre învățămîntul superior, să le creeze condițiile necesare pentru pregătirea examenului de admitere și urmarea cursurilor facultății. Prin tradiție, în societatea noastră părinții își asumă largi responsabilități pentru a asigura condițiile unei cît mai bune evoluții social-profesionale a copiilor lor.

Cercetarea noastră oferă posibilitatea de a afla care este motivația opțiunii actualilor studenți pentru a veni la facultate. Studenții cuprinși în eșantionul nostru au fost solicitați să examineze o listă cu opt motive posibile ale opțiunii pentru intrarea în facultate și să le noteze în ordinea ponderii pe care au avut-o în decizia pe care ei au luat-o: cu 1, motivul cel mai important, cu 2, al doilea ca importanță și așa mai departe, pînă la ultimul ca importanță; motivele care nu au funcționat deloc în decizia luată de ei au fost notate cu 9. Tabelul 1 redă motivele în ordinea importanței lor.

Tabelul nr. 7

**IMPORTANȚA DIFERITELOR MOTIVE ÎN DECIZIA DE A VENI
LA FACULTATE***

Motivele venirii la facultate	Apare pe primele 3 locuri în %	Nu a constituit un motiv în %
Pentru a dobîndi o profesie interesantă	80	8,6
M-a atras viața de student	56,1	18,9
Pentru a dobîndi o profesie cu prestigiu social	45,1	32
Pentru a obține o poziție socială înaltă	18,9	48
Pentru a dobîndi o profesie ușoară	19,2	50,8
O profesie bănoasă	14,8	49,6
La insistența părinților	11,1	59,8
Pentru o căsătorie la același nivel social	3,7	68,6

Dobîndirea unei profesii în sine interesantă este cel mai activ motiv pe totalul eșantionului, urmat de *atracția exercitată de viața de student* și de prestigiul social al profesiei. Celelalte motive au contribuții mai reduse, dar totuși, suficient de active. După cum am presupus, *avantajul economic* este estimat a fi avut un rol mai puțin important în luarea acestei decizii, jumătate dintre studenții chestionați declarînd că acest motiv nu a avut nici un rol. Părinții au și ei un rol activ în această decizie. La 40% dintre studenți, se estimează că insistența părinților a *avut o anumită pondere* în decizia de a intra la facultate.

Interesant este că între motivația deciziei de a veni la facultate a fetelor și a băieților nu apar diferențe semnificative. Cu o singură excepție: băieții sînt semnificativ mai motivați decît fetele de obținerea unei *profesii care aduce o remunerație ridicată* ($p >, 001$)**. Și la băieți, această motivație, deși mai activă, ocupă totuși un loc secundar. Diferența este explicabilă. Conform „diviziunii“ tradiționale a sarcinilor dintr-o gospodărie, bărba-

* Deoarece numărul non-răspunsurilor este în general mic, el nu este inclus în tabele.

** Pentru simplificare, atunci cînd comparăm mediile a două grupuri, nu vom indica valorile lor absolute, ci doar semnificația statistică a diferenței, nivelul de încredere probabilistic pe care îl avem că diferența este semnificativă.

ților le revine responsabilitatea de a face eforturi mai mari pentru obținerea de resurse economice. În raport cu mediul socio-profesional de proveniență al studenților* ierarhia motivelor rămâne, de asemenea, fundamental aceeași, diferențe apărând doar în cazul a trei motive: studenții proveniți din mediile non-intelectuale indică un rol mai ridicat pentru motivațiile *profesie mai ușoară* ($p >, 001$) și *atracția vieții de student* ($p >, 01$), în timp ce studenții proveniți din mediile intelectuale indică o importanță mai mare motivului *profesie interesantă* ($p >, 02$). Tinerii ai căror părinți au activități predominant fizice optează pentru o profesie de alt tip, adesea, pentru a evita o serie de condiții mai grele despre care știu, din relatările părinților, și, de asemenea, pentru un alt stil de viață. În cazul studenților proveniți din familii intelectuale, asimilarea mai directă a valorilor acestui grup socio-profesional — printre care și importanța ridicată acordată caracterului interesant în sine al muncii — creează o tendință de a sublinia mai mult importanța acestei rațiuni în opțiunea de a intra la facultate.

Diferențe semnificative de motivație apar și între facultăți. La facultățile „de vîrf“ (electronică, automatică, medicină, arhitectură, teatru, matematică, fizică) importanța motivației *profesie interesantă* este semnificativ mai ridicată decît la celelalte facultăți ($p >, 001$); în schimb, la aceste din urmă facultăți sînt mai puternice majoritatea celorlalte motivații: *atracția vieții de student* ($p >, 001$), *profesie mai ușoară* ($p >, 001$), *insistența părinților* ($p > 001$), pentru a obține o *poziție socială înaltă* ($p >, 01$), pentru a găsi un *partener de căsătorie cu același statut social* ($p >, 05$).

Un alt aspect se referă la mediile din care provin studenții. Mediile intelectuale dau o proporție mai mare de studenți decît celelalte medii (Tabelul nr. 2). În afară de condițiile cultural-intelectuale mai favorizante pentru performanțele școlare, mediile intelectuale tind să dezvolte și o motivație mai ridicată a intrării în facultate.

* Pentru mediul socio-profesional de proveniență a studenților am luat ca indicator profesia tatălui: țăran, muncitor, lucrător în servicii, funcționar, cadru mediu (tehnician, maistru, cadru mediu sanitar), intelectual. Pentru a desemna toate grupurile socio-profesionale diferite de cel intelectual și pentru care intrarea copiilor la facultate înseamnă o schimbare socială, am utilizat termenul convențional de profesii non-intelectuale.

tate. În ceea ce-i privește pe intelectuali, obținerea pentru fiii lor a unei profesii tot intelectuale reprezintă o cerință esențială a reproducerii statutului lor social. Pentru celelalte categorii, aceasta reprezintă o schimbare „în sus” a statutului social. Studiile asupra mobilității sociale au indicat că intensitatea motivației reproducerii statutului social tinde să fie mai ridicată decât cea a ascensiunii sociale.

Tabelul nr. 2

STUDENȚII CUPRINȘI ÎN EȘANTION ÎN FUNCȚIE DE PROFESIA TATĂLUI

Profesia tatălui	Procent de studenți %
Țăran*	4,8
Muncitor	26,4
Lucrător servicii	13,9
Cadru mediu	12,9
Funcționar	16
Profesii intelectuale	34,5

* Proportia mică de studenți ai căror tați sînt țărani se explică și prin faptul că de multe ori doar mama lucrează în gospodăria colectivă, în timp ce tatăl este angajat ca muncitor.

Datele prezentate în Tabelul nr. 3 indică existența unei puternice motivații de a intra la facultate. Diferențe semnificative apar în această privință în funcție de mediile socio-profesionale de proveniență. De asemenea, fetele par ușor mai motivate decât băieții.

Tabelul nr. 3

CÎT DE MULT DOREAU ACTUALII STUDENȚI SĂ INTRE LA FACULTATE

Cît de mult țineați să intrați la facultate?	Total %	Profesia tatălui		
		Intelectual %	Cadru mediu, funcționar %	Muncitor, țăran, lucrător servicii %
Foarte mult. Eram hotărît(ă) să dau pînă intru	72,2	79	72,3	65
Destul de mult. Dacă însă nu reușeam de cîteva ori, renunțam	22	14,8	24,2	27,6
Nu țineam neapărat. Dacă nu reușeam, renunțam	5,1	4,6	3,5	7,1

Profesiile intelectuale tind să fie asociate cu o marcată *orientare vocațională*. Termenul de vocație desemnează o implicare afectivă puternică în propria profesie. În principal, doi factori explică de ce profesiile intelectuale generează „vocații”. În primul rând, prin ele inele oferă importante surse de satisfacție. În al doilea rând, implicarea afectivă reprezintă o *precondiție* esențială a eficienței muncilor de tip intelectual. Profesiile intelectuale nu sînt *know-how-uri* structurate care, odată însușite, pot fi utilizate aproape mecanic, ci sînt extrem de dinamice, creative. Facultatea asigură doar o pregătire generală, baza pentru o anumită profesie; absolventul urmînd să lucreze în mod independent, să se adapteze în mod creator la variatele contexte tehnice și științifice ale muncii sale, să se perfecționeze continuu profesional, însușindu-și noile cunoștințe aflate în rapidă creștere. Este firesc ca în aceste condiții performanțele profesionale să fie determinate în mod esențial de implicarea personală, afectivă în profesie, de inițiativa, dăruirea și pasiunea fiecăruia. Prestigiul profesional este, din acest motiv, mult mai diferențiat în aceste profesii, reprezentînd o motivație suplimentară, puternică, a implicării personale în profesie.

Orientarea vocațională se manifestă în primul rând prin motivația alegerii facultății. Interesul, pasiunea pentru profesia în sine tînde să devină pentru studenți criteriul cel mai important al alegerii facultății. Datele cercetării noastre confirmă această ipoteză.

Tabelul nr. 4

MOTIVUL PRINCIPAL AL ALEGERII FACULTĂȚII

Motivul alegerii facultății	Total %
Îmi plăcea profesiunea	61,7
Materiile de admitere le cunoșteam mai bine	23,2
Posibilități de plasare la absolvire mai bune	7,5
Admitere mai ușoară decît la alte facultăți	4,4
Părea a fi o facultate mai ușoară	2,3

După cum se poate remarca, *interesul pentru profesie* reprezintă motivul cel mai răspîndit al alegerii facultății. Se poate considera, de asemenea, că următoarea motivație ca frecvență — *materiile de admitere le cunoșteam*

mai bine — reprezintă o formă mai slabă de orientare vocațională. Orientarea spre anumite materii reprezintă un criteriu al aptitudinilor intelectuale și afective de a dezvolta un atașament pentru profesia care le presupune. Interesant este faptul că, deși concurența este foarte mare la intrarea în unele facultăți, șansele mai mari de intrare sînt foarte rar invocate ca motiv principal al opțiunii. Același lucru este valabil și în ceea ce privește posibilitățile de plasare. Orientarea vocațională este ușor mai ridicată la băieți în raport cu fetele, la studenții proveniți din mediile intelectuale — 72% dintre aceștia invocă acest motiv în raport cu 57% dintre studenții proveniți din celelalte medii socio-profesionale.

Aceeași imagine rezultă și din atitudinea față de profesie (Tabelul nr. 5) și din preferințele pentru viitorul loc de muncă (Tabelul nr. 6). În ceea ce privește atașamentul față de profesie, el este ușor mai ridicat la băieți față de fete, la studenții proveniți din mediul intelectual decît la ceilalți. În schimb, atunci cînd este vorba de preferințele pentru viitorul loc de muncă, nu apar diferențe în nici una dintre aceste privințe.

Tabelul nr. 5

ATITUDINEA FAȚĂ DE PROFESIA ALEASĂ

Atitudinea față de profesie	Total %
Sînt îndrăgostit de ea. Este o mare pasiune	22,1
O profesie foarte bună	47,3
Acceptabilă	15,6
Nu prea grozavă	13,9
Nu îmi place deloc	1,5

Tabelul nr. 6

ASPIRAȚII PRIVITOARE LA VIITORUL LOC DE MUNCĂ

Cum ar trebui să arate în primul rînd viitorul loc de muncă	Total %
Să ofere posibilitatea de dezvoltare și afirmare ca bun specialist	79,8
Comod, fără bătăie de cap	8,7
Să ofere avantaje materiale	5,6
Posibilități de promovare în poziții de conducere	5,4

Pentru a determina mai exact vocația profesională și variațiile sale, am construit un indicator global de vocație profesională utilizând întrebările care implicau acest aspect. Acest indicator sugerează existența pe ansamblu a unei puternice orientări vocaționale. Variațiile, pe diferite criterii, deși semnificative, sînt relativ reduse: băieții sînt mai orientați vocațional decît fetele ($p >, 05$), studenții proveniți din medii intelectuale mai mult decît ceilalți ($p >, 001$), studenții de la facultățile „de vîrf“, mai mult decît cei de la celelalte facultăți ($p >, 001$).

Centrarea pe profesie este evidențiată și de modul în care studenții estimează condițiile succesului profesional în meseria lor. Două treimi consideră că pentru aceasta este necesar un efort intens și continuu, în timp ce restul de o treime apreciază că este suficient un efort moderat, mai important fiind să știi să te „descureci“. Și în această privință apar ușoare diferențe în funcție de sex, mediul socio-profesional de proveniență și tipul de facultate, similare cu cele ale orientării vocaționale.

Faptul că variațiile remarcate pînă acum în ceea ce privește atitudinea față de pregătirea profesională nu sînt doar efecte superficiale ale unor reacții subiective la întrebările din chestionar, ci exprimă diferențe reale, este susținut de analiza performanțelor la învățatură. Ca indicator al acestora am utilizat media obținută în anul de studiu precedent, iar pentru studenții din anul I, media de pe primul semestru. Băieții au obținut medii ceva mai ridicate decît fetele ($p >, 05$) și, de asemenea, studenții proveniți din medii intelectuale în raport cu ceilalți ($p >, 001$).

Participarea la cultură și petrecerea timpului liber. Timpul liber al studentului este relativ inegal distribuit în diferitele perioade ale anului. Sînt, astfel, perioade foarte pline, solicitînd la maximum timpul pentru pregătirea profesională. Este cazul sesiunilor de examene. Dar și perioadele de învățămînt propriu-zise nu sînt cu mult mai generoase pentru student din acest punct de vedere. Dacă considerăm o medie de 6 ore de cursuri și seminarii pe zi (uneori această medie este substanțial depășită), plus activitățile de pregătire a seminariilor și a lucrărilor practice, studiul în bibliotecă, pregătirea lucrărilor de seminar și a proiectelor, activitățile politico-obștești, ziua profesională activă poate urca la 10—12 ore

și chiar mai mult. În schimb perioadele de vacanță oferă un timp liber compact. Estimările pe care studenții le-au dat cantității de timp liber de care dispun pe parcursul anului exprimă tocmai această situație. Jumătate dintre ei apreciază timpul liber a fi insuficient, destul de puțin sau foarte puțin. Doar 7% declară că dispun de timp liber destul de mult sau foarte mult.

Profesiile intelectuale sînt asociate cu o tendință de participare cultural-artistică activă. Trei sînt rațiunile cele mai importante ale acestei asocieri. În primul rînd, participarea cultural-artistică reprezintă o *precondiție* necesară a eficienței muncilor intelectuale. Înțelegerea mai largă, prilejuită de o solidă cultură științifică și artistică, este o cerință a oricărei munci intelectuale datorită caracterului ei înalt creativ, dinamic și complex. Pe de altă parte, profesiile de tip intelectual dezvoltă capacitățile intelectuale, creînd astfel *premisele* unei active și satisfăcătoare participări culturale. În fine, tradițional, participarea culturală, interesul pentru evenimentele științifice, filozofice și artistice a reprezentat un simbol al statutului social al intelectualității, un mod de diferențiere socială și de afirmare a propriei specificități. Studenția oferă largi posibilități pentru a se amplifica fondul de cultură generală necesară viitorului intelectual. Din această cauză, participarea culturală este considerată de către student, totodată, ca o pregătire necesară pentru viitoarea viață socială și profesională.

Tabelul nr. 7 redă frecvența diferitelor activități de timp liber.

Lectura reprezintă, de asemenea, o activitate cu o pondere apreciabilă în timpul liber al studentului. Frecvența diferitelor tipuri de lectură este redată în Tabelul nr. 8.

Prezentînd mijloace de contact activ și eficiente cu realitatea social-politică și culturală, radioul și televiziunea ocupă și ele un loc foarte important în timpul liber al studentului. Aproape două treimi dintre studenții eșantionului nostru declară că ascultă zilnic radioul, iar o treime vizionează zilnic televizorul.

Discuțiile au o importanță deosebită în timpul liber al studenților. Tabelul nr. 9 indică frecvența diferitelor teme abordate în discuțiile de timp liber.

Imaginea generală care se desprinde din datele prezentate aici este aceea a unui timp liber utilizat activ, plin de evenimente sociale și culturale. Activitățile care

Tabelul nr. 7

FRECVENȚA DIFERITELOR ACTIVITĂȚI DE TIMP LIBER

Tip de activitate	Frecvență		
	Foarte rar sau niciodată %	Uneori, ocazional %	Frecvent, sistematic %
Pimbări	7,1	40,8	51
Audiere muzică (singur sau cu prietenii)	8,7	34,3	51
Întâlniri cu prietenii, discuții	11,7	41,6	45,3
Cinematograf	8,8	56,7	34,2
Teatru	12,7	57,1	28,8
Excursii	20,4	61,6	17,1
Muzee, expoziții	23,3	58,2	17
Cafenea, cofetărie	24,6	58,7	15,1
Petreceri	44,2	48,8	5,4
Întâlniri sportive (spectator)	56,5	30,9	10,9
Discotecă	55	34,6	8,5
Concert muzică ușoară	51,7	41,4	5,2
Cercuri științifice	61,5	24,2	8,8
Bar, restaurant	60,7	30,3	4,5
Seri culturale (club)	64	28,6	5,1
Operetă	66,6	26	4,1
Concert simfonic	68,4	23,6	4,7
Operă	66,2	28,9	3,1
Concert muzică populară	89,6	7,8	0,5

Tabelul nr. 8

FRECVENȚA DIFERITELOR TIPURI DE LECTURĂ

Tipuri de lecturi	Frecvență		
	Foarte rar sau deloc %	Uneori, ocazional %	Frecvent %
Roman	7,7	38	53,3
Presă	15,1	25,8	57,8
Reviste culturale	21,6	47,4	28,7
Lucrări de specialitate	29	41,3	27,4
Umor	28,1	49,8	20,5
Literatură sportivă	41,2	29,6	27,4
Poezie	34,8	44,3	19,3
Romane polițiste, științifico-fantastice	34,9	46,5	14,4
Artă, critică artistică	48,6	35,6	13,7
Literatură social-politică	49,4	36,8	11,4
Știință, tehnică în afara specialității	53,8	34,5	8,6
Literatură filozofică	58	31,2	8,2

FRECVENȚA TEMELOR DE DISCUȚIE

Teme de discuție	Frecvență			
	Deloc %	Relativ rar %	Destul de frecvent %	Foarte frecvent %
Probleme de viață	1,1	9,2	35,7	53,4
Probleme profesionale	2,2	15,9	53,4	27,7
Muzică	4,5	31,2	44,5	18,7
Literatură	6,5	34,4	39,5	18,4
Despre colegi, prieteni	8,8	39,1	36,9	13,9
Știință	10,3	37,7	39,9	10,4
Politică	16,2	35,3	33,5	13,9
Modă	20	34,3	30,1	14,3
Sport	16,7	42	26,1	13,7
Filozofie	28,6	45,3	18,1	6,5

implică relații sociale — plimbări, întâlniri cu prietenii, discuții, audieri de muzică în grup, mersul la cofetărie sau cafenea — par a fi cele mai frecvente. O asemenea afirmație este confirmată și de faptul că temele cele mai abordate în discuții se referă la problemele de viață, la profesie, prieteni, colegi. O treime dintre studenți estimează că cea mai mare parte a timpului liber o petrec cu grupul de prieteni sau colegi. Mai mult de o treime își petrec cea mai mare parte a timpului liber cu prietenul(a) sau cu soțul(ia).

Studentul nu este numai un frecvent consumator de artă, dar și un activ participant la mișcarea artistică. 18% dintre studenți declară că fac parte dintr-o formație artistică de amatori: echipe de teatru, cor, pictură, cenuclu literar, formație simfonică sau de muzică ușoară. 60% declară că practică un hobby oarecare: rebus, fotografie, filatelie etc. 25% practică în mod regulat un sport de plăcere sau chiar de performanță; doar 30% nu practică deloc sportul. În gama activităților artistice la care studenții participă sînt incluse manifestări „de vîrf” ca teatrul, concertele simfonice, lectura (roman, poezie).

Există, cum e și firesc, anumite diferențe între modul în care studenții și studentele își petrec timpul liber. Pe lângă diferențele evidente — băieții sînt mai mari amatori de spectacole sportive, fetele discută mai mult despre modă —, apar și alte diferențe mai greu de presupus

intuitiv. Fetele citesc mai mult decit băieții romane și poezii, merg mai frecvent la teatru, dar mai puțin la cinematograf sau la plimbare. Băieții citesc mai mult lucrări de specialitate și de știință și tehnică. Nu există diferențe substanțiale între studenți în funcție de mediile socio-profesionale de proveniență în ceea ce privește participarea la cultură și petrecerea timpului liber. Pentru a le sesiza mai ușor pe cele existente, am construit un indicator sintetic — indicatorul „cultură de vîrf“ — compus din activități ca: vizitarea expozițiilor, concerte simfonice, teatru, muzee, lectura romanelor, poeziei, literaturii filozofice, a lucrărilor de artă, critică artistică, știință și tehnică în afara specialității, a revistelor culturale. La acest indicator global, fetele prezintă valori relativ mai ridicate decit băieții ($p >, 01$); în ceea ce privește categoria socio-profesională de proveniență și tipul de facultate, nu există diferențe semnificative. Diferențe semnificative apar însă în altă privință: studenții care au o orientare vocațională mai accentuată vor fi, de asemenea, mai activ orientați și către participarea la formele culturale „de vîrf“ ($p >, 02$). Această constatare susține ipoteza că profesiile intelectuale (studenții cu o pronunțată orientare vocațională și-au însușit într-un grad mai ridicat sistemul de valori al acestor profesii) sînt asociate prin natura lor cu un interes ridicat pentru participarea culturală.

Relațiile dintre sexe. Studenția reprezintă o perioadă de trecere la viața matură din punct de vedere social și în ceea ce privește relațiile dintre sexe. În această perioadă se încheagă mai activ prietenii între băieți și fete, începe căutarea partenerului de viață. Cum se raportează studenții noștri la relațiile dintre sexe?

După cum s-a văzut, spre deosebire de categoria celorlalți tineri de aceeași vîrstă, proporția studenților căsătoriți este mai redusă. Aproximativ cu 20 de ani în urmă, mentalitatea care părea cea mai curentă în această privință era următoarea: băieții să se căsătorească după terminarea facultății sau cel mult în ultimii ani de facultate; în ceea ce privește fetele, este preferabil să se căsătorească în ultimul an de facultate, eventual cu băieți care deja au terminat studiile. Unele date par însă a indica faptul că în ultimii ani există o tendință de creștere a numărului căsătoriilor în timpul studenției. În

eșantionul nostru, 14% dintre studenți sînt căsătoriți, față de 10% în eșantionul utilizat 1969 în cercetarea citată mai înainte. Diferența nu este prea mare. Ea ar putea fi semnificativ mai mare dacă luăm în considerare faptul că în eșantionul nostru, anul IV, în care au loc multe căsătorii este substanțial subreprezentat. Proporția băieților și a fetelor căsătorite este egală. S-ar părea că tendința de creștere este datorată, în primul rînd, sporirii numărului de căsătorii între studenți. Dacă în eșantionul nostru 67% dintre soții (soțiile) studenților căsătoriți sînt tot studenți, în cercetarea din 1969, doar 39% dintre soți (soții) erau studenți. În rest, studenții actuali sînt căsătoriți în proporție de 11% cu intelectuali și 19% cu muncitori, cadre medii sau funcționari. Căsătorii cu partener sub statutul socio-profesional al intelectualului apar mai frecvent la băieți (29%), decît la fete (12%). Se pare că s-a modificat și imaginea despre timpul „optim” al căsătoriei. Opinia cea mai răspîdită este că, indiferent de sex, nu există un timp cel mai bun al căsătoriei. Fiecare trebuie să se căsătorească în funcție de „împrejurările concrete”. Căsătoria după terminarea studiilor ca normă apare relativ rar: 23,5% dintre studenți consideră că ea este utilă pentru băieți și 15% pentru fete. Mai mult, apare chiar ideea că este preferabilă căsătoria în timpul studenției: 22,6% în cazul băieților și 4% în cel al fetelor.

Dintre studenții necăsătoriți, 70% declară că au un prieten (o prietenă). Care este atitudinea studenților față de această relație, față de relațiile dintre sexe în general? Mai întîi să analizăm *motivația* relațiilor de prietenie dintre sexe. Unele studii întreprinse asupra relațiilor dintre sexe la tinerete, în societatea modernă argumentează existența unei tendințe de scădere a încărcăturii sale afective, a aspectului „romantic” și de creștere a unei orientări de tip „pragmatic” — prilej de distracție, de petrecere a timpului liber, satisfacerea necesităților biologice. Ca urmare, relația presupune o implicare afectivă mai redusă, devine mai fluctuantă, mai puțin stabilă. Tabelul nr. 10 indică ce declară studenții incluși în cercetarea noastră în legătură cu motivația relațiilor lor de prietenie. Studentul nostru pare să aibă o puternică înclinație „romantică”. Relațiile sale de prietenie sînt motivate în cea mai mare parte a cazurilor de existența unui sentiment de afecțiune, dragoste și într-o mult mai mică

proporție de o motivație strict pragmatică. Aceeași imagine reiese și din declarațiile privitoare la concepția despre relațiile de prietenie cu un partener de sex opus (Tabelul nr. 11).

Tabelul nr. 10

CONCEPȚIILE PRIVITOARE LA STABILIREA RELAȚIILOR DE PRIETENIE

Condiții ale relației	Total %	Băieți %	Fete %
Aștept pînă cînd voi găsi pe cel (cea) cu care voi simți că pot întemeia relații profunde de dragoste	63,3	43,4	67,8
Pînă cînd vei găsi aceasta, te poți distra în relații trecătoare	28,8	39,6	16,7
Nu cred într-un sentiment propriu-zis de dragoste. Deocamdată vreau să mă distrez	7,9	9,7	5,3

Tabelul nr. 11

MOTIVAȚIA RELAȚIEI DE PRIETENIE CU SEXUL OPUS

Motivația relației	Total %	Băieți %	Fete %
Mai mult pentru a avea cu cine petrece timpul liber, fără angajare afectivă deosebită	27,7	22,4	31,9
Mai mult din nevoi fizice, fără angajare afectivă deosebită	8,6	17,8	2,2
Angajare afectivă ridicată, dragoste	63,7	59,8	65,8

După cum se poate vedea, proporția celor care cred într-un sentiment profund de dragoste este mare. Mai mult decît atît, majoritatea consideră ca justificată o asemenea relație *numai* în condițiile în care există un astfel de sentiment. În această privință există diferențe semnificative între băieți și fete. Fetele sînt, dacă ne putem exprima astfel, mai „romantice“ decît băieții. Ele consideră ca acceptabile, într-o mai mică proporție decît băieții, relații „trecătoare“, nefundate pe un sentiment mai profund.

Relațiile de prietenie nu sînt neapărat la această vîrstă însoțite de relații sexuale propriu-zise. Date directe asu-

pra acestui aspect nu avem. Avem însă unele indicații oarecum indirecte: concepția studenților despre condițiile în care relațiile sexuale sînt „normale“, pentru un băiat și pentru o fată (Tabelul nr. 12). Datele din acest tabel susțin și ele aprecierea enunțată mai sus cu privire la concepția predominant „romantică“ a studențimii noastre în privința relațiilor dintre sexe. Majoritatea studenților consideră că ele sînt justificate numai în cadrul căsătoriei sau atunci cînd există un sentiment de dragoste. Există o marcată diferență între înțelegerea „normalității“ în privința băieților și a fetelor. Majoritatea studenților consideră că atît pentru băieți, cît și pentru fete, relațiile sexuale sînt „normale“ doar în cadrul căsătoriei, cu cel (cea) cu care urmează a se căsători sau cu cel (cea) pentru care nutrește un sentiment de dragoste. În cazul băieților o proporție mai mare dintre cei chestionați estimează că atracția reciprocă, indiferent de existența sentimentului de dragoste, este suficientă pentru asemenea relații.

Tabelul nr. 12

ÎN CE CONDIȚII SÎNT ESTIMATE CA NORMALE RELAȚIILE SEXUALE

Relațiile sexuale sînt normale:	Pentru băieți %	Pentru fete %
Numai în cadrul căsătoriei sau cu cel (cea) cu care urmează a se căsători	19,5	36,5
Cu cel (cea) pentru care există un sentiment de dragoste	43,5	44
Cînd există atracția reciprocă, indiferent de existența unui sentiment de dragoste	34	14,4

Interesant este faptul că există diferențe nu numai între ceea ce este considerat a fi normal pentru fete și pentru băieți, ci și între concepțiile pe care băieții și fetele le au în această privință: fetele sînt mult mai exigente atît față de ele însele, cît și față de băieți, decît sînt băieții față de ei și față de fete. Datorită interesului prezentat de acest decalaj, vom expune mai pe larg datele (Tabelul nr. 13). Astfel, relații sexuale în afara sentimentului dragostei sînt considerate ca normale pentru băieți de 56% dintre băieți și de numai 19% dintre fete. În

ceea ce privește fetele, relațiile sexuale sînt estimate ca normale într-o asemenea situație de 29% dintre băieți și numai de 4% dintre fete.

Tabelul nr. 13

CONCEPȚIA BĂIEȚILOR ȘI FETELOR ÎN DESPRE NORMALITATEA
RELAȚIILOR SEXUALE

Relațiile sexuale sînt normale	Estimarea este făcută de:	
<i>În cazul băieților :</i>		
	<i>Băieți</i>	<i>Fete</i>
	%	%
În cadrul sau perspectiva căsătoriei	11,9	25,6
Cînd există dragoste	31,1	52,2
Atracție, fără dragoste	55,6	18,8
<i>În cazul fetelor :</i>		
În cadrul sau perspectiva căsătoriei	21,1	47,4
Cînd există dragoste	39,6	46,6
Atracție, fără dragoste	28,6	4,3

Pînă acum am analizat *concepțiile* studenților despre relațiile dintre sexe, așa cum au fost ele declarate.

Ne putem întreba însă în ce măsură aceste concepții sînt efectiv practicate. Putem verifica aceste declarații raportîndu-le la un fapt obiectiv: durata relației de prietenie actuală a studentului. O durată mare indică existența unei implicări afective ridicate, a seriozității cu care această relație este considerată (Tabelul nr. 14).

Tabelul nr. 14

DURATA RELAȚIEI DE PRIETENIE
ACTUALE

Durata relației actuale	%
Sub o lună	5,8
1-3 luni	10,3
3-6 luni	16,2
6-12 luni	19,5
1-2 ani	24,2
Peste 2 ani	23,9

Dacă ținem seama de vîrsta studenților și de faptul că mulți dintre ei sînt în anul I sau II de facultate, durata relației de prietenie actuale este surprinzător de mare. Aproape jumătate dintre cei care au un prieten (prie-

nă) au o „vechime“ în această relație de peste un an. Semnificativă, de asemenea, în acest context este estimarea dată de studenți durabilității acestor relații și a perspectivei lor. Datele prezentate în Tabelul nr. 15 indică un grad ridicat de durabilitate a acestor relații. Sub 20% dintre relațiile actuale sînt estimate ca nefiind probabil durabile.

Tabelul nr. 15

ESTIMAREA DURABILITĂȚII ȘI A PERSPECTIVEI RELAȚIEI DE PRIETENIE ACTUALE

Durata estimată a relației de prietenie	Total %
Durabilă. Am decis să ne căsătorim	22,7
Durabilă. Mă gîndesc la o posibilă căsătorie	23,2
S-ar putea să fie durabilă	35
Nu cred că va fi durabilă	15,4
Dorește să rup această relație	3,7

Și în această perspectivă fetele se dovedesc mai implicate afectiv decît băieții în relațiile lor de prietenie. 51% dintre ele, în raport cu 39% dintre băieți, apreciază legătura lor ca durabilă și ducînd sigur sau posibil la căsătorie; în timp ce numai 15% dintre fete estimează relația lor de prietenie ca nefiind durabilă, 25% dintre băieți dau o asemenea estimare.

Baza economică a vieții studențești. Pentru a ne face o imagine asupra situației economice a studentului, trebuie să luăm în considerare două aspecte: *resursele economice* și *necesitățile de consum economic*.

Din punctul de vedere al resurselor economice, studentul din sistemul de învățămînt de zi are o situație dependentă. În principal, sînt trei tipuri de resurse economice de care studentul dispune:

a. Familia furnizează, de regulă, cea mai mare parte dintre mijloacele economice necesare studentului. Adesea în totalitatea lor.

b. Colectivitatea oferă burse (în eșantionul nostru 53% dintre studenți sînt bursieri), asigurînd, totodată, o serie de condiții necesare dezvoltării profesionale și culturale.

c. Ciștiguri proprii din diferite tipuri de muncă. Obiceiul de a munci în timpul studenției, pentru a obține un plus de resurse economice, nu este prea răspîndit la

noi. Atît familia, cit și colectivitatea consideră că trebuie asigurate studenților toate condițiile necesare unei bune pregătiri profesionale, degrevîndu-i de necesitatea de a munci în timpul studiilor. Din această cauză, familia este orientată către a face susținute eforturi economice pentru a întreține copiii în timpul studenției. Colectivitatea, de asemenea, alocă importante sume pentru a asigura condițiile necesare. Din această cauză, la noi nu există, tradițional, un sistem care să impună sau să faciliteze munca în timpul studiilor superioare, cu excepția studenților de la seral și fără frecvență. Există totuși o tendință la unii studenți de a munci ocazional pentru a suplimenta resursele economice și într-o mult mai mică măsură pentru întreținerea propriu-zisă. Din eșantionul nostru, două treimi dintre studenți nu obișnuiesc să lucreze: 16% lucrează în timpul vacanțelor. Aproximativ jumătate dintre băieții muncesc ocazional în timpul anului și doar mai puțin de 20% dintre fete.

Necesitățile economice ale vieții de student au o serie de particularități. Ele au o tendință contradictorie. Pe de o parte, există puternice forțe care acționează în sensul limitării lor. Consumul economic este orientat spre *imediat*. Studentul nu are de regulă o gospodărie a sa, chiar atunci cînd este căsătorit. El trăiește în condiții de „tre-cere” — la cămin, la părinți sau la gazdă. Achiziționarea bunurilor economice de folosință îndelungată necesare gospodăriei este amînată pentru după terminarea facultății. Biblioteca reprezintă, adesea, singurul bun care începe a fi achiziționat încă din această perioadă. De asemenea, datorită limitărilor resurselor economice există importante tendințe de autorestringere a consumului, de a elimina sau restrînge consumul „scump”. Există o anumită „modestie” și „moderație” în consumul studentesc. Pe de altă parte, există necesități specifice vârstei tinere legate în special de petrecerea timpului liber, îmbrăcăminte etc. Există, de asemenea, necesități specifice condiției de student care prefigurează pe cele caracteristice condiției de intelectual, un consum cultural ridicat — spectacole, cărți, echipament cultural, în mod special, muzical, echipament sportiv, excursii, un anumit tip de îmbrăcăminte — s-ar putea chiar vorbi despre „o modă studentescă”. În fine, trebuie să luăm în considerare dinamica generală a necesităților în societatea modernă, cu tendințele lor de rapidă creștere și diversificare, al că-

rei impact se face simțit în mod special la nivelul tinerii generații. Datorită acestor factori nivelul necesităților studenților este, în unele privințe, superior celui al părinților, solicitând o parte însemnată a resurselor economice ale familiei. După estimările noastre, realizate pe baza unui număr mare de discuții cu studenții, necesarul mediu lunar, pentru un mod de viață „normal“ la nivelul actual este de 1 400 lei.

Situația economică a studenților în raport cu acest standard este foarte diferențiată. Sînt studenți care dispun de resurse economice substanțial inferioare, după cum sînt studenți care dispun de resurse superioare. Diferențele economice dintre studenți au mai multe surse. În primul rînd, ele se datoresc veniturilor economice ale familiei. În al doilea rînd, ele depind de numărul de frați și surori. Există diferențe și în orientarea familiei în privința mijloacelor economice pe care trebuie să le pună la dispoziția copiilor studenți. Sistemul de burse caută să compenseze într-o oarecare măsură aceste inegalități privitoare la resursele economice ale familiilor. Criteriul principal de acordare a burselor este venitul părinților. Există însă și un alt criteriu de acordare a lor, pentru a stimula performanțele profesionale: notele obținute. Acest sistem are, desigur, și partea sa negativă. Există o categorie de studenți cu puține resurse economice din partea familiei și care, din cauza situației la învățătură, nu pot primi bursă. Sistemul are și un corectiv. În limitele a 2% din totalul burselor, pot fi acordate burse studenților lipsiți de mijloace, indiferent de situația lor școlară. Bursa acoperă, de regulă, costul căminului și cantinei, rămînînd o mică sumă de buzunar — 100 de lei în cazul bursei celei mai mari.

Situația economică a studenților poate fi sugerată de sumele declarate de care dispun aceștia lunar pentru cheltuielile curente (cu excepția banilor pentru locuit, hrană și îmbrăcăminte). Conform standardului enunțat mai înainte, am considerat trei categorii de resurse disponibile în raport cu necesarul: condiții economice minime (sub 200 lei lunar); condiții economice medii (între 200 și 500 lei) și condiții economice foarte bune (peste 500 lei lunar). Situația economică a studenților din eșanționul nostru în raport cu aceste categorii economice este următoarea:

**SUMELE DISPONIBILE PENTRU CHELTUIELILE CURENTE
(FĂRĂ CASĂ, MASĂ ȘI ÎMBRĂCĂMINTE)**

Profesia tatălui	Condiții economice—sume disponibile pentru cheltuieli curente, lunar		
	Minime: pînă la 200 lei %	Medii: 200—500 %	Foarte bune: peste 500 %
Total eșantion	26,4	50	22,7
Țăran	43,7	47,9	8,3
Muncitor	32,6	52,6	14,8
Lucrător servicii	25,6	53,8	20,5
Cadru mediu	18,7	56,1	19,4
Funcționar	26,2	45	28,7
Intelectual	21,2	48,7	29

Din datele prezentate în Tabelul nr. 16 reiese imaginea unei situații economice destul de diferențiate a studenților. 26% dintre ei par să trăiască în condiții economice minime, în timp ce 23% în condiții foarte bune. Unele variații apar în funcție de mediul socio-profesional din care studenții provin, fără însă ca acestea să fie prea marcate. Fiecare mediu socio-profesional prezintă proporții substanțiale și relativ apropiate din toate categoriile economice. Resurse mai mici oferă familiile de țărani și muncitori, în timp ce cele de intelectuali oferă resurse relativ mai ridicate. Aceste diferențe nu sînt explicabile numai prin diferențele de venit asociate direct cu categoria socio-profesională, ci mai mult prin alte diferențe. De exemplu, în familiile de intelectuali apare o proporție mai mare de angajare profesională a ambilor soți în raport cu cele din mediile non-intelectuale. În eșantionul nostru, de exemplu, doar 14% dintre soțiile celor cu profesii intelectuale sînt casnice, în timp ce muncitorii au în proporție de 31% soțiile casnice. De asemenea, familiile de muncitori și țărani tind să aibă un număr mai mare de copii decît familiile din alte categorii socio-profesionale.

Estimările făcute pe baza datelor privitoare la sumele disponibile pentru cheltuielile curente sînt confirmate de estimările pe care studenții înșiși le dau asupra raportului dintre mijloacele economice de care dispun și necesitățile lor (Tabelul nr. 17).

Tabelul nr. 17

RAPORTUL, DINTRE RESURSELE ECONOMICE ȘI NECESITĂȚI,
AȘA CUM ESTE ESTIMAT DE CĂTRE STUDENȚII ÎNȘIȘI

	%
Am asigurat numai minimumul necesar vieții	3,3
Pe lângă minimumul necesar, îmi pot permite doar câteva cheltuieli mărunte	19,4
Pot obține unele lucruri sau să cheltuiesc pentru unele distracții, dar cu sacrificii în ceea ce privește alte nevoi	52,1
În general pot obține tot ceea ce doresc	24,7

Datele din acest tabel confirmă aprecierile făcute anterior. Conform lor, 23% dintre studenți au un nivel de viață minim sau ușor peste minim, iar 25% trăiesc în condiții de „abundență”. Și din punctul de vedere global al estimării generale a standardului de viață apar diferențe, dar nu foarte mari, în funcție de categoriile socio-profesionale. Vom reda în Tabelul nr. 18 doar grupurile extreme de nivel de viață.

Tabelul nr. 18

ESTIMAREA SUBIECTIVĂ A STANDARDULUI DE VIAȚĂ, ÎN
FUNCȚIE DE CATEGORIA SOCIO-PROFESIONALĂ DE APARTENENȚĂ

Profesia tatălui	Standard minim sau ușor peste %	„Abundență” %
Tăran	39,4	10,4
Muncitor	35,6	16,3
Lucrător servicii	25,6	17,9
Cadru mediu	21,7	15,5
Funcționar	18,1	19,4
Intelectual	11,9	39,4

Pe ce cheltuiesc studenții banii? Ce fel de bunuri cumpără? Datele noastre sugerează un răspuns la aceste întrebări: estimările făcute de studenții înșiși în legătură cu cât cheltuiesc pentru diferite bunuri. Să menționăm că este vorba de *estimări relative*. Fiecare apreciază suma cheltuită pentru diferitele categorii de bunuri în funcție de quantumul general de disponibilități, pe o scală cuprinsă între foarte mult și foarte puțin sau deloc. În plus, ei au estimat cheltuielile lor directe și nu cele făcute pentru ei de către părinți. Așa se explică de ce cheltuie-

lile pentru îmbrăcăminte, de exemplu, apar mai moderat reprezentate decât alte cheltuieli.

În ordinea mărimii, cheltuielile sînt următoarele:

Tabloul nr. 19

IMPORTANȚA RELATIVĂ A DIFERITELOR CHELTUIELI

Tipuri de cheltuieli	Foarte puțin sau deloc %	Relativ puțin %	Destul de mult %	Foarte mult %
Cărți (în afară de manuale)	6,7	35,1	42,9	14,2
Bilete de spectacol	6,7	40,6	40,6	11,2
Manuale, rechizite	13,3	39,5	36,5	9,3
Îmbrăcăminte	11,6	47,9	32,8	7,1
Excursii	25,5	46	23	3,8
Țigări	62,7	15,3	16	3,7
Echipament muzical, discuri, benzi	61	23,5	9,2	3,8
Echipament sportiv	61,1	25	9	3,1
Restaurant-cafenea	65,1	22,7	8,7	2,1
Băutură	77	15	4,2	1,2

După cum se vede, cheltuielile cele mai importante sînt dedicate nevoilor profesionale și general culturale. Există unele diferențe. Fetele cheltuiesc mai mult pe îmbrăcăminte decât băieții, în schimb aceștia mai mult pe echipament muzical, sportiv, restaurant-cafenea, țigări și băutură. Studenții proveniți din medii intelectuale cheltuiesc mai mult decât ceilalți pe cărți, echipament muzical și restaurant-cafenea.

Îmbrăcăminte reprezintă o preocupare distinctă deosebit de importantă pentru student. Se poate vorbi chiar de un stil studentesc de îmbrăcăminte. Tânărul în căutare de statut social este inclinat să se preocupe în mod special de îmbrăcăminte. Iată ce declară chiar ei în această privință:

Tabloul nr. 20

ATITUDINEA FAȚĂ DE ÎMBRĂCĂMINTE

Nu acord prea multă importanță îmbrăcămînții	9,9
E necesar să fii bine îmbrăcat, fără însă a investi un efort prea mare	63
Îmi place să fiu bine îmbrăcat (ă), în pas cu moda	26,3

Fetele sînt substanțial mai preocupate de îmbrăcăminte decât băieții și, de asemenea, studenții proveniți din mediile intelectuale.

Una dintre cumpărăturile cele mai interesante pentru stilul de viață studentesc o reprezintă cărțile. Ea pare să ocupe și locul cel mai important în cheltuieli. De aceea merită să ne oprim mai pe larg asupra ei. Cîți dintre studenți au bibliotecă personală: nu au 12,8%, în jur de 100 volume, 32,6%, între 100—500 volume, 36% peste 500 volume, 18%. Achiziționarea de cărți reprezintă o preocupare continuă, în funcție, probabil, în primul rînd, de resursele economice, dar și de interesul cultural general (Tabelul nr. 21). Interesant este faptul că dacă în ceea ce privește existența unei biblioteci personale și dimensiunile sale există diferențe între studenții proveniți din medii intelectuale și ceilalți studenți (primii au găsit în casă o bibliotecă, au fost stimulați să se preocupe de dezvoltarea unei biblioteci proprii), în ceea ce privește comportamentul actual de achiziționare a cărților, nu mai există diferențe. Acesta este un argument suplimentar că studenția reprezintă un activ mediu de omogenizare socială.

Tabelul nr. 21

PRACTICILE DE CUMPĂRARE DE CĂRȚI

În general nu cumpăr, deocamdată, cărți	2,6 %
Cumpăr doar strictul necesar de cărți pentru facultate	14,1%
Cumpăr unele cărți care mă interesează mai mult	63,4%
Cumpăr sistematic cărți pentru a-mi forma o bibliotecă	19,3%

Interesant, de asemenea, este ce fel de cărți cumpără studenții.

Tabelul nr. 22

FRECVENȚA CUMPĂRĂRII DIFERITELOR TIPURI DE CĂRȚI

Tip de cărți	Niciodată %	Cînd este ceva deosebit de interesant sau îmi trebuie %	În mod sistematic %
Romane	5,4	49,2	43,9
Lucrări de specialitate	2,5	66,6	29,9
Poezie	23,2	53,6	21
Lucrări de artă	29,8	48,6	19,1
Polițiste, științifico-fantastice	35,9	47,9	13,4
Generale de știință și tehnică	25,4	65,9	6,1
Social-politice	34,7	54,4	7,7
Filozofice	44,1	48,8	4,7

Orientarea în viață. Stilul de viață al studențimii nu poate fi înțeles dacă se ia în considerare numai ceea ce studentul face efectiv. Este nevoie să înțelegem și modul în care el se raportează la realitatea în care trăiește și, în special, la realitatea viitoare, care sînt aspirațiile, preferințele, într-un cuvînt sistemul său de valori. Cadrul de referință esențial al studentului este viitorul. El se pregătește pentru o muncă și un anumit tip de viață care sînt plasate după terminarea studiilor. Orientările sale actuale ne așteptăm să fie determinate, într-o mult mai ridicată măsură decît în cazul altor categorii, de percepția viitorului.

Să începem cu o întrebare referitoare la primul act important al vieții sale profesionale propriu-zise: plasa-rea profesională la terminarea facultății. Majoritatea studenților estimează posibilitățile de a găsi un post pe măsura aspirațiilor ca fiind bune sau foarte bune (58%); doar 8% le estimează ca fiind slabe sau foarte slabe, restul considerîndu-le incerte. Acest relativ ridicat optimism se datorează în primul rînd faptului că, în ultimele decenii, țara noastră a cunoscut o creștere economică și industrială dinamică, asociată cu largi posibilități ocupaționale. În al doilea rînd, trebuie să avem în vedere sistemul practicat la noi de asigurare a locurilor de muncă pentru absolvenții învățămîntului superior.

Care sînt așteptările studenților în privința „calității” mediului social în care ei vor trăi ca maturi? Sînt ei optimiști sau pesimiști? În ce privințe sînt ei mai optimiști și în ce privințe mai pesimiști? Am ales drept orizont de timp mediul social de peste 10 ani cînd chiar și studenții din anii mici vor fi terminat de 5 ani, avînd o situație profesională și familială deja stabilizată. Studenții au fost solicitați să estimeze pe o scală cu 5 trepte în ce direcție vor avea loc deplasări în viitor în ceea ce privește 8 aspecte diferite ale vieții sociale pe care le-am considerat a fi înalt semnificative.

Tabelul nr. 23

ESTIMĂRILE VIITORULUI

	La fel ca în prezent			
	%	%	%	
Profesii mai monotone	12	13,3	74,2	Profesii mai interesante
Organizare socială mai ineficientă, mai birocratică	22,6	21,7	55,1	mai rațională, mai eficientă

	La fel ca în prezent			
	%	%	%	
Control al fiecăruia asupra treburilor publice mai scăzut	23	32,8	43,1	... mai ridicat
Corectitudine în raporturile dintre oameni mai scăzută	31,5	32,2	35,7	... mai ridicată
Egalitate economică între oameni mai mică	39,2	20,4	40,1	... mai mare
Oameni mai nefericiți	28,5	43,1	27,6	... mai fericiți
O lume mai amenințată de război	64,8	15,2	19,8	... mai pașnică
Mediu mai poluat	79,9	8,5	11	... mai curat

Gradul cel mai ridicat de optimism se referă la consecințele imediate ale progresului tehnic — profesiile vor fi din ce în ce mai interesante. În linii generale, mediul social este estimat ca tinzind moderat să se perfecționeze, de către majoritatea studenților: organizarea socială să devină mai rațională și mai eficace, să crească controlul fiecăruia asupra treburilor publice. Pe ansamblu sînt estimate rezultate mai incerte în ceea ce privește evoluția gradului de corectitudine în relațiile dintre oameni, a egalității economice și în special a gradului de fericire. Mediul interpersonal și condiția umană par să fie în optica studenților angrenați în cercetarea noastră mai stabile decît tehnologia și chiar elementele ce țin de structurile macrosociale.

În schimb se degajă un pronunțat pesimism în ceea ce privește probabilitatea izbucnirii unui război și a posibilității de a controla efectele poluante ale dezvoltării industriale. Interesant este că băieții se manifestă semnificativ mai pesimiști decît fetele ($p >, 02$). De asemenea, studenții proveniți din mediile socio-profesionale intelectuale manifestă o tendință ceva mai pesimistă decît ceilalți studenți ($p >, 001$). Studenții din primii ani de studii sînt mai optimiști decît cei din ultimii ani ($p >, 001$) și, de asemenea, studenții facultăților de „virf“ sînt mai pesimiști decît studenții celorlalte facultăți ($p >, 001$).

Rezultate similare apar și în detectarea atitudinii față de o serie de aspecte generale ale vieții, vizînd procesul de integrare/alienare în raport cu mediul social concret în care fiecare trăiește.

ATTITUDINEA INTEGRARE/ALIENARE FAȚĂ DE MEDIUL
SOCIAL CONCRET

	Indecis			
	%	%	%	
În general oamenii nu pot schimba nimic din cursul evenimentelor	9,5	12,7	77,1	pot contribui la schimbarea societății, să o facă mai bună
Viața este atât de complicată încât nu-i poți înțelege logica	10,3	12,4	76,8	dacă faci un efort, poți înțelege de ce lucrurile se petrec așa cum se petrec
Oamenii nu pot fi schimbați	13,8	13,9	71,8	pot fi schimbați cu răbdare și cu tact
Adesea am sentimentul că munca mea nu are nici un sens, nici o utilitate pentru ceilalți	17,2	23,5	58,5	este foarte folositoare celorlalți
Adesea nu pot realiza ceea ce doresc pentru că evenimentele îmi sînt potrivnice	23,3	16,5	59,7	în general, cînd îmi propun un lucru, reușesc să-l realizez
Lucrurile par să meargă din ce în ce mai prost; nici o schimbare în bine	20,1	27,7	51,6	...evoluează pînă la urmă într-o direcție bună
Nu este bine să ridici unele probleme datorită consecințelor neplăcute	36,1	16	47,1	cei care pun deschis problemele și luptă pentru soluționarea lor, reușesc pînă la urmă
Cu cît știi mai multe despre ceea ce se întimplă în jur, cu atît încerci un sentiment mai de amărăciune	39,7	22,1	37,5	... un sentiment de bucurie, de optimism
Cînd apare o nedreptate, oamenii preferă să nu se amestece	54,8	12,9	31,8	... se găsesc destui care să lupte împotriva ei
În general nu poți avea încredere în ceilalți	50,5	20,9	27,7	... poți avea încredere
În general oamenii se preocupă numai de propriile lor interese	69,9	7,9	21,3	sînt mulți care se gîndesc și la ceilalți, nu numai la ei

Majoritatea studenților din eșantionul nostru manifestă o *atitudine activă* față de mediul social: ei sînt încrezători în posibilitatea de a schimba mediul social în care trăiesc, oamenii împreună cu care trăiesc; activitatea lor profesională are un sens, este utilă pentru ceilalți, logica evenimentelor este inteligibilă, oamenii pot realiza ceea

ce își propun, lucrurile par să meargă într-o direcție bună. O orientare incertă, cu tendințe moderate de alienare apare însă în ceea ce privește celelalte aspecte ale raportării la mediul social și uman.

Diferențele dintre băieți și fete sînt, într-un fel, surprinzătoare. La o serie de caracteristici — cele referitoare la atitudinea activă în viață — băieții sînt mai puțin alienați decît fetele: utilitatea și sensul muncii ($p >, 001$), înțelegerea logicii evenimentelor ($p >, 01$), realizarea a ceea ce îți propui ($p >, 01$), cunoașterea creează optimism ($p >, 05$). Fetele sînt mai puțin alienate decît băieții în estimarea „reacțiilor” mediului social și uman: cursul evenimentelor merge spre mai bine ($p >, 05$), cei care ridică probleme reușesc pînă la urmă ($p >, 001$), oamenii sînt mai altruști ($p >, 05$).

De ce depinde obținerea de mai multă fericire în viață? În ce direcții trebuie să acționeze fiecare cu prioritate? Este larg acreditată ideea că în societatea contemporană, cu predominarea consumului și a bunurilor economice, oamenii capătă o orientare consumeristă; leagă fericirea lor de obținerea de mai multe bunuri exterioare și acordă o atenție mai redusă organizării vieții, chiar în limitele a ceea ce există disponibil la un moment dat. Studenții din eșantionul nostru nu ilustrează cîtuși de puțin o asemenea orientare. Cel puțin estimările lor merg în direcția opusă. 81% dintre ei consideră că sporirea propriei fericiri depinde mai mult de creșterea liniștii sufletești, a echilibrului interior, de organizarea mai bună a vieții, în timp ce numai 8% consideră că acest lucru poate fi realizat obținînd mai multe bunuri, poziție socială, putere, influență; restul consideră că este nevoie în egală măsură de cele două aspecte. Atitudinea activă față de propria soartă reiese și dintr-o altă estimare. Ei consideră că sporirea fericirii depinde într-o mai mare măsură de tine însuși (68%), decît de schimbări mai generale pe care nu le poți influența în mod semnificativ (13%).

Datele cercetării noastre oferă și o aproximare a orientărilor de valoare ale studenților noștri. Cu alte cuvinte, ce consideră ei ca fiind mai important în viață? Ce anume „bunuri” urmăresc cu prioritate?

În primul rând, studenții au fost solicitați să ordoneze în ordinea importanței următoarele trei lucruri pe care viața de student le poate oferi:

Tabelul nr. 25

CE ESTE MAI IMPORTANT DE OBTINUT ÎN PERIOADA STUDENȚIEI

Este mai important:	Pe primul loc ca importanță %	Pe al doilea %	Pe al treilea %
Să înveți pentru a dobândi o pregătire profesională cât mai bună	57,8	31,1	8,1
Să-ți formezi o cultură cât mai bogată, profitând de posibilitățile oferite de viața de student	36,3	51,2	9,5
Să te distrezi, profitând de posibilitățile vieții de student	3,4	14,2	79

Studentul nostru are o orientare puternică spre pregătirea profesională și, de asemenea, spre formarea sa culturală. Ceea ce în termeni curenți se numește „distracție” nu reprezintă, în comparație cu celelalte aspecte, un lucru prioritar. Nu există deci o orientare dominantă spre viață ușoară și plăcută, ci spre activitate profesională și pregătire culturală multilaterală.

Această imagine este întregită de o analiză mai fină a orientărilor de valoare mai generale, în viață. Am ales trei grupuri mari de valori: *valori-relații*: relațiile de rudenie, dragoste și armonie în familie, relații cu colegii și cu șeful, relații cu copiii (copii buni, bine educați), relații de prietenie, stima și aprecierea celorlalți; *valori-scopuri*: muncă interesantă în sine, a fi informat, a ști, a te cultiva, distracții, viață plăcută, participare la activități social-obștești, muncă ce îți dă sentimentul că ești de folos celorlalți, ocupații interesante în afara profesiei (artă, sport, hobby-uri), liniște sufletească, echilibru interior; *valori-mijloace*: profesie cu prestigiu social, bani pentru o viață deosebit de confortabilă, timp liber pentru a face ceea ce dorești, poziție socială care oferă influență, putere socială, resurse economice pentru asigurarea viitorului copiilor. Valorile fiecărei din aceste trei grupuri au fost ordonate de studenți de la cea mai importantă la cea mai puțin importantă.

IERARHIZAREA VALORILOR-RELAȚII

Valori-relații	Indice de importanță*
Dragoste și armonie în familie	1,31
Copii buni, bine educați	2,92
Prieteni buni, plăcuți	3,62
Stima și aprecierea celorlalți	3,76
Relații foarte bune cu colegii de muncă și cu șeful direct	4,31
Relații foarte bune cu rudele	4,83

* Valoare „1” înseamnă cel mai important, „6” cel mai puțin important.

În sfera valorilor-relații, studențimea noastră prezintă o foarte puternică orientare spre propria viață de familie. Dragostea și armonia în familie este plasată de 77% dintre studenți pe primul loc ca importanță. Este mediul uman cel mai direct și cu semnificațiile cele mai importante pentru viața umană. În această sferă este inclusă și relația cu copiii. Urmează o altă relație umană cu mare încărcătură afectivă — relația de prietenie și apoi relațiile mai generale — stima și aprecierea celorlalți, relații bune cu colegii de muncă. Pe ultimul loc în mod net se plasează relațiile cu rudele. Familia extinsă își pierde din importanță în societatea modernă. Acest lucru este mult mai evident în cazul studențimii.

IERARHIZAREA VALORILOR-MIJLOACE (ÎN ACEST CAZ, 5 ESTE VALOAREA PENTRU IMPORTANȚA CEA MAI REDUSĂ)

Valori-mijloace	Indice de importanță
Timp liber pentru a face ceea ce dorești	2,35
Profesie cu prestigiu social	2,49
Resurse economice pentru asigurarea viitorului copiilor	3,11
Bani pentru o viață deosebit de confortabilă	3,75
O poziție care oferă influență, putere socială	3,92

Valorile-mijloace cele mai importante (în fapt destul de apropiate în ierarhie) sînt timpul liber necesar vieții per-

sonale și o profesie cu prestigiu social. Să remarcăm, de asemenea, faptul că mijloacele economice sînt apreciate ca mai importante atunci cînd ele au rolul de a asigura creșterea copiilor decît a unei vieți proprii deosebit de confortabile. Ierarhizarea aceasta a mijloacelor indică un lucru foarte important în legătură cu obiectivele mari ale vieții: dezvoltarea personală, în viața de familie, în muncă și într-o măsură mai redusă o viață „abundentă” așa cum este ea înțeleasă în mentalitatea consumeristă actuală. Acest lucru este foarte evident atunci cînd analizăm ierarhizarea *valorilor-scop*.

Tabelul nr. 28

IERARHIZAREA VALORILOR-SCOP (IMPORTANȚA CEA MAI SCĂZUTĂ POATE LUA ÎN ACEST CAZ VALOAREA MAXIMĂ „7”)

<i>Valori-scop</i>	Indice de importanță
A fi informat, a ști, a te cultiva	2,88
Muncă interesantă în sine	2,89
Liniște sufletească, echilibru interior	2,95
O muncă ce îți dă sentimentul că ești de folos celorlalți	3,48
Distracții, viață plăcută	4,45
Ocupații interesante în afara profesiei (artă, sport, hobby-uri)	4,85
Participare la activități social-obștești	6,13

Pe primele locuri apar, practic la egalitate, cultivarea interioară, munca interesantă în sine și echilibrul interior, liniștea sufletească. Este foarte clară tendința spre perfecționare interioară. Urmează imediat sentimentul utilității muncii pentru ceilalți — o muncă dedicată, cu sens, pentru ceilalți oameni, în timp ce distracțiile, viața plăcută, activitățile diferite de timp liber sînt pe locuri mai scăzute.

Care dintre cele trei grupuri de valori sînt estimate a fi mai importante? Studenții au fost solicitați să compare între ele valorile din cele trei grupuri care au fost clasate pe primul loc și să le ierarhizeze. Importanța cea mai mare este acordată valorilor-relații (în mod special dragostea și armonia în familie care apare pe primul

loc în 77% din cazuri), urmată de valorile-scop și în fine, pe ultimul loc, valorile-mijloc. Putem conchide de aici că pentru studentul din societatea noastră actuală, familia și atmosfera de familie reprezintă valoarea cea mai ridicată; urmează valorile legate de dezvoltarea propriei persoane (cultivarea, profesionalismul ridicat, liniștea sufletească) și apoi mijloacele, condițiile necesare acestora — timpul liber, profesie cu prestigiu social).

Satisfacția vieții. Până acum am văzut *cum* trăiesc studenții, la ce aspiră ei, cum se raportează la viață. O ultimă întrebare se referă la cât de satisfăcătoare este viața de student? După cum am văzut, studenția reprezintă, pentru tînăr, un mod de viață atractiv, nu numai în ceea ce privește profesia și poziția socială pentru care ea pregătește, dar și pentru ea în sine, pentru studenția ca mod de viață, raportată, la modul de viață al celorlalți tineri. Cu toate acestea, studenția, pe lângă aspectele ei înalt satisfăcătoare — o activitate interesantă, desfășurată într-un mediu înalt civilizată, scutirea de o serie de griji ale maturului, posibilitățile culturale și de timp liber pe care le oferă —, are și aspecte mai puțin satisfăcătoare — program de studiu adesea foarte încărcat, tensiunea asociată examenelor și diferitelor lucrări, limitări relativ frecvente ale resurselor economice, dependența economică și socială de părinți, incertitudinea în legătură cu profesia viitoare, cu locul de muncă, incertitudini legate de vîrstă, probleme ridicate de relațiile dintre sexe în faza de căutare a unui partener. Multe studii anterioare sugerează faptul că, în general, tineretul tinde să fie caracterizat printr-o stare de tensiune superioară maturului, printr-un grad deci de satisfacție mai scăzut decît populația matură. Nici studențimea nu face excepție de la această regulă. O estimare a gradului de satisfacție cu viața ne-a oferă, în cercetarea noastră, o baterie de indicatori de satisfacție. Indicatorul global de satisfacție cu viața ia o cifră, comparativ cu alte colectivități, relativ scăzută: 4,04, adică ușor pe panta pozitivă a satisfacției, foarte aproape de punctul mediu al scalei. Să notăm că scala cu ajutorul căreia am determinat gradul de satisfacție este cu 7 trepte: 1 = foarte puțin satisfăcut, 2 = puțin, 3 = relativ puțin, 4 = nici mult, nici puțin, 5 = relativ mult, 6 = mult, 7 = foarte mult. Pe componente, situația generală este următoarea:

Tabelul nr. 29

GRADUL DE SATISFACȚIE CU VIAȚA ȘI CU DIFERITELE ASPECTE ALE EI

	Indice de satisfacție
Gîndindu-vă la modul în care s-a scurs viața dv. în ultimul timp, cum ați aprecia gradul de satisfacție, fericire?	4,19
Momentele de bucurie, adîncă satisfacție din viața dv. sînt foarte rare (1) ... foarte frecvente (7)	3,80
dar cele de insatisfacție, nefericire sînt foarte frecvente (1) ... foarte rare (7)	4,20
Satisfacția cu activitatea profesională	4,17
cu modul de petrecere a timpului liber	3,88
cu dv. ca persoană	3,94
cu viața dv. de familie (părinții)	4,65
cu propria viață de familie (cei căsătoriți)	4,82
cu propria viață sentimentală (cei necăsătoriți)	3,93

Aproape toți indicatorii de satisfacție se plasează în jurul valorii medii a scalei de satisfacție — „nici mult, nici puțin“. Cei mai ridicați indicatori se referă la propria viață de familie pentru cei căsătoriți, cît și la părinți în general. Activitatea profesională indică un nivel ușor peste valoarea medie a scalei, în timp ce toate celelalte sfere se plasează ușor sub această valoare, pe panta negativă a scalei, fapt care indică existența unor serioase tensiuni și surse de insatisfacție în viața studentescă: în legătură cu petrecerea timpului liber, cu propria persoană, cu viața sentimentală.

Într-o cercetare realizată în 1976 pe un lot de 380 de elevi, studenți și muncitori, indicatorii de satisfacție au luat valori similare. De remarcat faptul că gradul de satisfacție al studenților, similar cu cel al elevilor, era semnificativ mai redus decît cel al tinerilor muncitori:

Tabelul nr. 30

INDICATORII DE SATISFACȚIE OBȚINUȚI ÎNTR-O CERCETARE DIN 1976. SCALA UTILIZATĂ A FOST CU 7 VALORI

Satisfacția cu	Studenți	Tineri muncitori
Viața în ansamblu	3,98	4,62
Activitatea profesională	3,99	4,81
Viața personală	4,07	4,88

Revenind la cercetarea noastră, este de notat faptul că între băieți și fete nu există diferențe semnificative nici pe ansamblu și nici în ceea ce privește satisfacția față de diferitele aspecte particulare ale vieții. Același lucru este valabil și în ceea ce privește categoria socio-profesională de proveniență.

Concluzii. Cercetarea noastră a oferit posibilitatea investigării unor importante aspecte ale *stării actuale* a stilului de viață studențesc și a calității vieții acestei importante categorii sociale de tineret.

Marea majoritate a studenților manifestă o puternică implicare afectivă în calea de viață pe care au ales-o. Încă din timpul liceului, la majoritatea actualilor studenți, s-a cristalizat opțiunea fermă pentru continuarea studiilor și obținerea unei profesii intelectuale. Alegerea profesiei, în multe cazuri, pare să nu fi fost făcută din considerente exterioare, ci datorită unei orientări vocaționale. Prestigiul social al facultății și al profesiei pentru care studentul se pregătește s-a dovedit a fi un puternic factor cu acțiune pozitivă asupra orientării vocaționale.

Studenții consideră studenția ca o posibilitate nu numai de formare pentru viitoarea lor profesie, dar totodată și de pregătire pentru viitoarea lor poziție socială, pentru stilul de viață asociat acesteia. Alături de pregătirea profesională, pregătirea culturală și social-umană are o pondere importantă. Conținutul timpului liber este semnificativ din acest punct de vedere. Imaginea generală care se degajă este aceea a unui timp liber plin de evenimente sociale și culturale. Activitățile care implică relații sociale par a fi mai importante. Studenția este o perioadă de maturizare umană, de integrare socială activă. De asemenea, preocupările profesionale și cele culturale sînt deosebit de importante.

În ceea ce privește relațiile dintre sexe, orientarea studentului român din anul 1980 poate fi caracterizată a fi pronunțat „romantică”. Sînt specialiști care consideră că într-o societate modernă relațiile dintre sexe tind să se simplifice, să devină mai superficiale și mai „tranziente”. Majoritatea studenților din eșantionul nostru sînt orientați spre stabilirea unor relații în care componenta afectivă este deosebit de importantă. Relațiile dintre sexe apar a fi deosebit de durabile, una dintre funcțiile lor fiind căutarea viitorului partener de viață.

Viața economică a studentului este caracterizată prin două trăsături importante. Pe de o parte, se formează un sistem de necesități specifice societății moderne, stilului de viață intelectual. Pe de altă parte, consumul studentesc este marcat de o puternică tendință de reținere, de cumpătare, datorată resurselor economice inevitabil limitate. Există largi diferențe economice între studenți. O parte însemnată dintre ei par să trăiască la un nivel economic destul de ridicat, datorat efortului pe care părinții îl fac.

Viitorul este privit cu un optimism rațional. Există un optimism accentuat în privința consecințelor sociale și umane ale progresului tehnologic; un optimism moderat în ceea ce privește perfecționarea organizării sociale; o atitudine rezervată față de modificări rapide în condiția umană: gradul de fericire este estimat a fi mai degrabă staționar și, de asemenea, mediul uman direct, relațiile interpersonale.

Studentia nu este ferită de acute probleme de viață, datorate, în primul rând, procesului de maturizare socială și personală. Indicii de satisfacție sînt mai scăzuți decît cei ai populației mature. Valori mai scăzute iau, în mod special, satisfacția cu propria persoană, cu viața sentimentală (la studenții căsătoriți satisfacția cu viața lor de familie ia valorile cele mai ridicate), cu modul de petrecere a timpului liber.

Studenții sînt orientați, în mod prioritar, spre perfecționarea personală și profesională, spre timpul liber și spre viața de familie.